
RĂZBOIUL PENTRU CUCERIREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI — PRILEJ DE MANIFESTARE A UNITĂȚII DE CONȘTIINȚĂ NAȚIO- NALĂ LA ROMÂNII DIN TRANSILVANIA ȘI BANAT

VLADIMIR DICULESCU

Astăzi este un fapt bine cunoscut că românii din Transilvania și Banat, de-a lungul întregii istorii, au gravitat din punct de vedere economic și spiritual către frații lor de peste munți, către Moldova și Țara Românească. Gravitatea aceasta s-a făcut cu atât mai mult simțită cu cât ne apropiem de timpurile moderne. Negustorii transilvăneni de aici își procurau mari cantități de mărfuri și aici își desfășeau cea mai mare parte a mărfurilor pe care le aveau spre vânzare; de aici își procurau meseriașii transilvăneni o bună parte din materia primă de care aveau nevoie și aici își desfășeau multe din rezultatele muncii lor. Peste munți și-au găsit scăparea iobagii care nu mai puteau suporta greutatea exploatării feudale, agravată tot mai mult în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Românii de la răsărit și sud de Carpați n-au făcut niciodată discriminare națională între negustorii și meseriașii cu care aveau relații. De asemeni au primit cu aceeași larghețe pe iobagii români ca și pe cei maghiari trecuți în țară. Legăturile acestea permanente între frații de pe ambele versante ale Carpaților au dus la întărirea conștiinței de unitate națională și la accentuarea dorinței de unire a Transilvaniei cu România, mai ales în a doua jumătate a veacului trecut. Pe cîmpia de la Blaj s-a auzit în 1848 strigătul pornit din rîndurile românilor revoluționari: „Noi vrem să ne unim cu țara“.

Starea aceasta de spirit a fost permanentă; ea s-a manifestat însă cu și mai mare intensitate ori de câte ori în viața României s-a petrecut un eveniment mai important. S-a manifestat la 1848, s-a manifestat la 1859 cu prilejul unirii, și s-a manifestat cu intensitate și mai mare cu prilejul războiului pe care România a trebuit să-l ducă alături de Rusia în 1877—1878 pentru cîștigarea independenței de stat. De existența acestei conștiințe erau convinși și exponenții burgheziei și moșierimii maghiare care își dădeau seama în mod perfect că într-o bună zi dorința românilor de la sud, răsărit și apus de munți se va îndeplini. De aceea ei căutau pe toate căile să împiedice orice acțiune românească care ar putea constitui un pas spre realizarea marelui ideal național: Unirea românilor într-un singur stat.

Pornind de la această convingere, oficialitățile maghiare au căutat, mai ales după 1867, să înăbușe aceste manifestări ale conștiinței de unitate națională. Pentru vîrfurile claselor dominante ajunse aproape o lozincă: „Orice acțiune independentă românească trebuie suprimate în germenul ei“.

Așa se explică faptul că în momentul în care popoarele din Balcani au început să se miște în 1875 împotriva asupritorilor turci, secundate în acțiunea lor de către Rusia, prevăzîndu-se că și România va profita de pe urma acestor acțiuni, în Ungaria s-a creat un puternic curent filo-turc. Izbucnirea războiului ruso-turc a atras după sine o puternică campanie de presă antirusă, iar din momentul în care România a permis trecerea pe teritoriul ei a armatei țariste, această campanie se transformă și în campanie antiromânească. Ea era dusă de exponenții curentului filo-turc din rîndul claselor dominante maghiare. La 24 aprilie 1877 aceste ziare acuzau guvernul român de „infidelitate“ față de puterea suzerană, căreia în mod normal trebuia să-i acorde sprijin militar. Atitudinea aceasta pornea în fond nu atît din grija față de Turcia, ci din teama ca nu cumva România, sprijinită de Rusia, să atace Transilvania.¹ Ideea unui atac românesc pentru cucerirea Transilvaniei se pare că circula insistent la nord de Carpați la această dată. Unii din oamenii politici maghiari se temeau de un atac al armatei române pe la Vîrciorova. Aceeași acțiune era preconizată și de Axente Sever într-un plan de cucerire a Transilvaniei de către armata română, care deși nu este datat de autor credem că a fost redactat în această perioadă.

În acest cadru politic general se explică foarte bine curentul de simpatie față de Turcia care s-a creat în anumite cercuri politice maghiare. Încă din anul 1876, la Budapesta fusese înființat un comitet de ajutorare a răniților turci. Ulterior (1877) comitete similare s-au înființat și în alte orașe ale Ungariei și în Transilvania (la Corund, Odorhei, Tîrgu Mureș, Brașov).

În același timp însă, intrarea armatei române în război ca și victoriile obținute au dat prilej românilor de la nord de Carpați să demonstreze în mod puternic faptul că ei sînt alături și că aprobă întru totul acțiunea statului român. Zeci de scrisori primesc gazetele românești din Transilvania din toate colțurile provinciei în care intelectualii de la orașe și cei de la sate, învățători și preoți, își manifestă simpatia și solidaritatea cu acțiunea statului român.

În atmosfera de entuziasm și de conștiință că victoria armatei române va fi un pas hotărîtor în soarta tuturor românilor, conștiința națională s-a manifestat și sub alte aspecte.

La finele lunii mai 1877, „Gazeta Transilvaniei“ publica sub titlul *La arme* un apel către foștii ofițeri români care au servit în armate străine, pentru a se înrola ca voluntari în armata română, unde „se primesc cu brațele deschise și încă cu favoruri în gradul avut“². Apelul a avut

¹ „Telegraful Român“, 24.V./6.VI.1877, p. 2.

² „Gazeta Transilvaniei“, 7.VI./26.V.1877, p. 4.

răsunet pentru că o serie întreagă de voluntari ardeleni i-au dat urmare. Alți ardeleni făceau parte mai dinainte din armata română, cum este cazul lui Moise Grozea. Alături de combatanții obișnuïți au răspuns acestui apel și un număr de medici români și sași care au lucrat în spitalele de campanie.

Simțămintele românești au fost manifestate însă de transilvăneni și prin ajutoarele materiale pe care le-au trimis fraților de pe câmpul de luptă. Încă din luna mai în foarte multe orașe ale Transilvaniei au început să se formeze comitete pentru strângerea acestor ajutoare. În fruntea lor au fost aștit femeii, cât și bărbați animați de sentimente frățești și umanitare față de răniții români. Curentul acesta patriotic a pornit se pare de la Sibiu cuprinzînd la început sudul provinciei — Făgăraș, Brașov, Alba-Iulia — lărgindu-se apoi în Banat, Apuseni, Bihor și Cluj ca pînă la urmă să cuprindă întreaga Transilvanie cu regiunea Satului Mare, Maramureșului, Rodna Veche și Tîrgu Mureș. În fața acestei acțiuni de amploare neașteptată, curentul turco-fil maghiar, înspăimîntat de proporțiile pe care le lua manifestarea de conștiință națională a românilor și de urmările politice pe care le-ar fi putut avea, a luat poziție cu totul ostilă. Ziarul turco-fililor clujeni „Kelet” acuză pe români că au pornit această acțiune sub instigarea unor „apeluri de natură secretă pornite din Craiova și București”. Ziarul reacționar menționat își exprima îndoiala, dînd în același timp și sugestia, că femeile române nu vor ajuta un popor a cărui acțiune constituia un act de infidelitate și rebeliune față de suzeran. Adevăratul mobil al articolului era arătat însă în următorul paragraf : „Iar noi aici pe teritoriul Ungariei, aceia, care prin faptele României și ale Rusiei ne vedem periclitată și liniștea noastră internă, care vedem năzuința către acele scopuri care în prima linie ne amenință și periclitează viața noastră de stat, noi aici pe teritoriul coroanei ungare, ca sudiți credincioși, nu putem încuviința lucrul acestor perfizi, nu-i putem menaja, ci trebuie să-i condamnăm și să-i urmărim cu toate semnele indignațiunei”³. Deci, grija principală o constituia teama ca nu cumva această acțiune pînă la urmă să ducă la dezlipirea Transilvaniei de statul maghiar. Trei zile mai tîrziu, afirmațiile din „Kelet” primeau un răspuns categoric din partea Mariei Ilieșu, președinta Comitetului din Cluj, care arăta că acțiunea românească nu are la bază nici un fel de „proclamațiuni” venite de peste munți. Ea spunea pur și simplu „ne ținem dar de una sfîntă datorie a întinde în privința aceasta mîna de ajutor fraților noștri de peste Carpați”. În același timp ea dezmințea faptul că ar fi întîmpinat refuz din partea vreunei „dame oneste române de a participa” la acțiune. Sublinia totodată că se „lucrează cu succes bun datorită deșteptării noastre”⁴.

În același timp, acțiunea românească a avut și un caracter de ripostă dată acțiunii dusă de cercurile maghiare turco-file în ajutorul răniților turci. În fața acestui curent reacționar din rîndurile notabilităților maghiare, Ministerul de Interne a luat, la 24 mai 1877, măsura de a dizolva

³ „Telegraful Român”, 15/27.V.1877, p. 1.

⁴ „Gazeta Transilvaniei”, 31/18.V.1877, p. 2.

comitetele. În acest sens de la Budapesta a emanat un prim-ordin conform căruia se interzicea „înființarea de comitete peste tot fără distincțiune de naționalități și culori politice“. Un al doilea ordin se referea direct la desființarea comitetului din Sibiu (26 mai 1877).⁵ Ca urmare a acestor dispoziții la 30 mai Friedrich Wächter, comitele Sibiului, cerea Iuditei Măcelaru să înceteze acțiunea comitetului, precizându-i că particularii pot colecta ajutoare pe seama răniților oricărei părți beligerante „în scame, rufe și chiar bani“ cu singura condiție ca originalul „conspectului“ (cuprinzând lista ajutoarelor) să fie prezentat autorităților înainte de expediere.⁶ Un ordin similar a dat Johann Gött, comitele din Brașov la 2 iunie pentru desființarea comitetului din acel oraș.⁷ În câteva zile astfel de ordine s-au dat în toate regiunile Transilvaniei și Banatului în care se creaseră comitete. Peste tot măsura a întâmpinat proteste. Astfel, Iudita Măcelaru a prezentat un protest scris în care arăta între altele că nu înțelege cum poate constitui o crimă de stat faptul că femeile române manifestă „compătimire și simpatie pentru sîngele lor“. Ea cerea ca textul protestului să fie înaintat Ministerului de Interne pentru anularea măsurii luate.⁸ Un puternic protest a fost prezentat și la Brașov. În el se arăta că măsura luată nu-și va atinge scopul, deoarece „sentimentul umanității, iubirea și legătura de sînge nu se dizolvă decît o dată cu viața“⁹. În adevăr, foștii conducători ai comitetelor, la care s-au mai adăugat și alții, s-au transformat în persoane particulare și au continuat acțiunea de strîngere a ofrandelor. Diamandi Manole din Brașov publica un apel în „Gazeta Transilvaniei“ în care arăta : „Noi ca particulari venim a apela pentru ajutorarea fraților noștri... la toți aceia în al căror piept bate o fierbinte inimă de român, la toți aceia în al căror nobil sîn arde focul sacru al umanității...“ Semnatarul apelului atrăgea atenția că posteritatea va judeca atitudinea românilor transilvăneni, în cazul în care aceasta ar fi fost necorespunzătoare. Urmașii ar putea să scrie cu drept cuvînt : „nepăsători de suferințele fraților voștri, voi ați pîngărit numele ce l-ați purtat“. Ca atare el continua : „Apelăm dar la toți românii dintre Tisa și Carpați, la june și la bătrîn, la avut și la sărac, a da fiecare obolul său pentru suferințele fraților din România răniți în război“.¹⁰ Măsura luată de guvernul maghiar s-a dovedit în adevăr ineficace. Românii din întreaga Transilvanie și din Banat au răspuns solicitărilor. Problema acestor contribuții s-a bucurat de o cercetare, în anul 1941, din partea profesorului Valeriu Bologa¹¹ care a stabilit atunci o arie aproximativă a răspîndirii satelor românești din care s-au primit contribuții. Reluînd problema acum, fără însă a putea spune că cercetarea este exhaustivă (s-a făcut nu-

⁵ „Gazeta Transilvaniei“, 10.VI./29.V.1877, p. 1—2.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, 24/12.VI.1877, p. 1.

⁸ *Ibidem*, 1.VI./20.V.1877, p. 2.

⁹ *Ibidem*, 24/12.VI.1877, p. 1.

¹⁰ *Ibidem*, 24/12.VI.1877, p. 1.

¹¹ Valeriu Bologa, *Ajutorul românilor ardeleni pentru răniții războiului independentei*. Sibiu, 1941, 20 p.

mai pe baza a trei periodice românești care au publicat liste de contribuții) aria se poate lărgi mult. O linie care să închidă în interiorul ei toate comunele și orașele contribuabile poate porni de la Sighet, Satu Mare, Oradea, Curtici (fiind depășită cu două comune românești aflate astăzi în Ungaria), cuprinzând Banatul cu Timișoara, Biserica Albă, o fișie de pământ la vest de Oravița, Moldova Nouă, Orșova, Caransebeș, Lugoj, intrînd iarăși în Transilvania pe la Hațeg, Sibiu, Făgăraș, trecînd pe la răsărit de Brașov și Sighișoara, urcînd la Tîrgu Mureș, Reghinul săsesc, Bistrița, Rodna Veche, ajungînd iarăși în Maramureș pe la Borșa, Sighet. În interiorul acestei linii nu a rămas comitat în care să existe sate din care să nu fi pornit ajutoare peste Carpați. O cifră exactă a localităților nu se poate da, deoarece unele liste au fost publicate fără se indice localitățile; altele au indicat numai regiunea de unde au fost strînse contribuțiile. Numărul satelor și orașelor indicate precis în listele publicate în cele trei periodice cercetate este de 348; ținînd seamă și de cele neindicate nominal, credem că cifra se poate majora la cca 400. Se realiza astfel îndemnul lui Manole Diamandi ca toți românii să contribuie la sprijinirea armatei române. Așa cum dorea în continuare semnatarul apelului din Brașov, au răspuns oameni de la june pînă la bătrîni. Copiii din școlile primare au lucrat la facerea de scame (care țineau loc de vată în pansamente), elevi de școli secundare au contribuit după puterile lor cu bani alături de oamenii maturi. Au contribuit orașeni și țărani, au contribuit săraci care au dat cîteva crețari și bogați care au subscris pînă la 2 000 franci aur. Numai la Brașov, în prima zi de colectă, s-au adunat 7 540 franci aur. Făcînd un calcul aproximativ pentru satele și orașele răspîndite pe aria mai restrînsă stabilită de profesorul Bologna, se estima suma la minimum 124 700 franci aur. Aria însă fiind cu mult mai largă, așa după cum am arătat, această sumă desigur că a fost depășită cu încă cel puțin cîteva zeci de mii de franci aur. La acestea mai trebuie adăugate importante ofrande în natură: pînză pentru făcut scame, feși pentru pansamente, lenjerie de corp și de pat, haine, proteze (scînduri pentru imobilizarea fracturilor, cîrje) și alimente, toate strînse în cantități apreciabile. Pe lîngă români la aceste ofrande și-au dat obolul și o parte din populația săsească și chiar unii maghiari care nu împărțeau punctul de vedere al claselor dominante. Astfel ziarul „Kelet” publica o notiță la 4 august 1877 prin care se făcea cunoscut că meseriașii maghiari din Vranin (Banat) au adunat 500 de franci pentru soldații români. Totodată, transilvănenii au echipat pe cheltuială proprie o ambulanță care a pornit spre Dunăre la 23 iunie. Plecarea acestei ambulante din București spre front, împreună cu alte 14 ambulante, a constituit un moment emoționant în capitala României. Teofil Frîncu trimitea „Gazetei Transilvaniei” o corespondență din capitală în care arăta că „Animele românilor (din București, *n.a.*) băteau cu bucurie văzînd că în fața nenumăratelor obstacole ce întîmpină ai noștri, ei totuși n-au încetat de a alerga cu obolul lor, de a se lipi cu anima și sufletul lor

lîngă frații lor, lîngă surorile lor din România independentă¹². Un rol important în lumea satelor în toată această acțiune l-au avut preoții și învățătorii. Alături de ei însă se întîlnesc printre inițiatorii colectelor și funcționari, meseriași sau „economi”. În tîrguri și orașe inițiativa a aparținut vîrfurilor burgheziei române. Pentru strîngerea acestor sume de bani pe lîngă lista de subscripție s-au dat și unele reprezentatii cu caracter cultural¹³.

Strîngerea de ajutoare a avut loc și în alte părți ale Imperiului Austro-Ungar în care existau români. Astfel, începînd din luna iunie 1877 s-au strîns ajutoare din Bucovina.¹⁴ În același timp la Viena s-a creat un comitet de studenți români.¹⁵ În luna octombrie a aceluiași an un grup de tineri români, probabil toți studenți, au deschis o listă de subscripție la Budapesta, deși de aici se primiseră unele ajutoare prin Oradea Mare și Sibiu, chiar înainte de această lună.¹⁶

Din cele arătate pînă acum credem că reiese clar un fapt: războiul pentru independență dus de România alături de Rusia în 1877—1878 a constituit un nou prilej de manifestare a unității de conștiință națională pentru românii din Transilvania și de manifestare fățișă a dorinței de a se uni cu țara, exprimată la Blaj încă în 1848. Ei au participat la această acțiune în calitate de combatanți voluntari, de medici în serviciul sanitar militar. Mii de familii din sute de sate românești au contribuit cu bani sau ofrande în natură.

Amploarea pe care a avut-o în această provincie acțiunea de ajutorare a armatei române, atît ca suprafață, cît și ca adîncime, antrenînd toate clasele și păturile sociale ale societății românești transilvănene, ne face să credem că ar fi bine să nu se mai vorbească despre „ecoul lui 1877 în Transilvania”, ci despre „participarea Transilvaniei și Banatului la cucerirea independenței de stat a României”.

¹² „Telegraful Român”, 24.VII./5.VIII.1877, p. 4.

¹³ „Gazeta Transilvaniei”, 28/16.VI.1877, p. 1.

¹⁴ „Gazeta Transilvaniei”, 28/16.VI.1877, p. 3.

¹⁵ „Familia”, 24.VII./5.VIII.1877, p. 358.

¹⁶ I b i d e m, 23.X./4.XI.1877, p. 514.